

Národní nebo bratislavská rada? Celostátní volební obvod, proporcionalita a teritoriální zastoupení ve slovenských parlamentních volbách¹

Jakub Charvát²

Katedra politologie a humanitních studií, Metropolitní univerzita Praha

National or Bratislava Council? National District, Proportionality, and Territorial Representation in Slovak Parliamentary Elections. The quantitative analysis focuses on effects of national district on proportionality of seats–votes shares (Least Squares Index) and proportionality of territorial representation (advantage ratio index at the individual level and an adaptation of distortion index at the aggregate level) in the Slovak Parliament. The case study concludes that metropolitan area (Bratislava region) is strongly over-represented in the Slovak parliament while other regions are under-represented. Moreover, it demonstrates how it is possible to preserve current proportionality of seats–votes shares while achieving proportional territorial representation in national district PR electoral system. *Sociológia* 2016, Vol. 48 (No. 5: 431-453)

Key words: national district; political consequences of electoral laws; proportionality; territorial representation; regions; parliamentary elections; Slovak Republic

Když v rozhovoru publikovaném krátce po volbách do Národní rady Slovenské republiky (NR SR) konaných v roce 2016 (viz Šnidl 2016) nadnesl odborník na slovenskou politiku, politolog Petr Just, otázku možných výhod rozdělování poslaneckých křesel ve více volebních obvodech, pravděpodobně netušil, že se jeho vyjádření stane podnětem pro rozsáhlou diskusi čtenářů ohledně výhod a nevýhod celostátního volebního obvodu (do odborné terminologie převedeno, proporcionalita rozdělení mandátů mezi politické strany jako argument obhájců celostátního obvodu vs. disproporcionalita zastoupení jednotlivých krajů v NR SR, respektive nadreprezentace poslanců původem z Bratislavského kraje jako argument kritiků celostátního obvodu). Jakkoli se jedná o odborné (zejména politologické) téma, zmiňovaná diskuse měla převážně „laický“ charakter (naopak výraznější relevantní odbornou reflexi této diskuse jsem prozatím nezaznamenal). Nicméně právě „laická“ diskuse se zaměřila na problematiku, která stojí za odbornou analýzu a stala se podnětem pro zpracování této studie.

Myšlenka nahrazení jednoho celostátního volebního obvodu několika regionálními při volbách do NR SR se přitom jeví jako vcelku logická, a to hned ze čtyř důvodů. Zaprvé, národní politická reprezentace je v naprosté většině zemí organizována na teritoriálním základě. (Taylor et al. 1986: 183; Monroe 1994: 678-679) Celostátní volební obvody nejsou příliš běžnou praxí v národních

¹ Text tohoto článku byl zpracován jako dílčí výstup v rámci vědecko-výzkumného záměru MUP č. 34-17 financovaného z Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace v roce 2016.

² Korešpondencia: Jakub Charvát, Ph.D., Metropolitní univerzita Praha, Dubečská 900/10, 100 31 Praha 10, Česká republika. E-mail: jakub.charvat@mup.cz

volbách, přinejmenším v kontextu konsolidovaných demokracií. Pokud se již celostátní volební obvody objevují, je takový volební obvod většinou buď součástí smíšených systémů (např. v Maďarsku – podr. např. Charvát 2015b), nebo se objevuje v rámci vyšší (např. v ČR do roku 2002 – viz např. Charvát 2012: 209-210) nebo kompenzační úrovně listinných poměrných volebních systémů. (Např. v Dánsku – podr. např. Elklit 2005, nebo v Rakousku – podr. např. Müller 2005) V Německu (podr. např. Saalfeld 2005), a do určité míry ani v Nizozemsku, kde je to ale o poznání složitější (podr. např. Andeweg 2005), nelze hovořit o celostátním obvodu v pravém slova smyslu, protože tento se užívá k přidělení celkového počtu mandátů jednotlivým stranám, nicméně tyto stranické mandáty jsou následně rozpočítány mezi jednotlivé regiony, resp. spolkové země v Německu, v nichž se předkládají kandidátní listiny, v nichž voliči hlasují a v kterých se mandáty v rámci strany ve skutečnosti rozdělují. A tak jednou z mála zemí kromě Slovenska, v níž se mandáty rozdělují v jediném celostátním obvodu, je Stát Izrael, jehož volební systém Gideon Rahat a Reuven Y. Hazan (2005) označili jako „extrémní“ (kvůli celostátnímu obvodu, navíc v kombinaci s přísně vázanými kandidátními listinami)³. Zadruhé, existence více obvodů umožňuje vytvoření bohatší (mnohačetné) politické reprezentace z hlediska její vnitřní struktury. (Monroe 1994) Za třetí, celostátní obvod nemá ve slovenské volební legislativě tradici, protože byl do ní zaveden teprve v roce 1998 v rámci tzv. Mečiarovy volební reformy. A za čtvrté, zavedení jediného celostátního obvodu bylo účelovým prvkem volební reformy, jehož prostřednictvím chtěl tehdejší premiér a hlavní iniciátor reformy Vladimír Mečiar zlepšit volební výsledek svého Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) v nadcházejících parlamentních volbách⁴. (Podr. Just 2015: 112-117)

Cílem předkládané kvantitativní analýzy, která stojí na pomezí disciplín volební analýzy a volební geografie, je navázat na výše zmiňovanou diskusi. Zmiňovaná diskuse byla vedena v duchu, jaké nastavení volebního systému je demokratičtější, popř. spravedlivější. Těmto termínům a tomuto způsobu uvažování se však předkládaná případová studie záměrně vyhýbá. Jednak by taková perspektiva odvedla pozornost od zamýšleného cíle práce, současně neexistuje jednoznačná odpověď ohledně (nej)spravedlivějšího či (nej)demokratičtějšího volebního systému (viz např. dnes již klasický odborný argumentační spor mezi Lijphartem a Sartorim a jejich následovníky, který do jisté míry formoval současný komparativně-politologický výzkum). Namísto toho se text

³ Podobně Michael Latner a Anthony J. McGann (2005) označili izraelský volební systém, spolu s holandským, za dva nejvíce extrémní případy volebního systému poměrného zastoupení.

⁴ Pro mnohé voliče byla osobnost Vladimíra Mečiara jediným skutečným identifikačním rysem HZDS; v případě zachování čtyř volebních obvodů hrozilo, že absence Mečiarova jména ve třech ze čtyř obvodů sníží podporu HZDS v těchto oblastech. Naopak zavedení jediného celostátního obvodu umožňovalo, že Mečiar bude lídrem na všech kandidátních listinách (namísto pouze jedné ze čtyř).

zaměří na hodnotově neutrální koncept (dis)proporcionality volebních výsledků, a to jak z pohledu alokace poslaneckých mandátů mezi politické strany, tak z hlediska zastoupení jednotlivých krajů ve slovenském parlamentu ve vztahu k velikosti jejich voličské populace⁵. Současně je cílem porovnat zkoumanou problematiku ve volbách do NR SR s modelem rozdělování parlamentních křesel v osmi volebních obvodech, jejichž hranice odpovídají hranicím krajů. Ve snaze zachytit obecné trendy a eliminovat případná jednorázová specifika posledních parlamentních voleb bylo pro potřeby tohoto srovnání zvoleno období tří posledních voleb do NR SR (2010, 2012 a 2016).

Velikost volebního obvodu, proporcionalita a teritoriální reprezentace: teoretická východiska

Za klíčovou proměnnou volebních systémů se z hlediska jejich (přímého) účinku na míru proporcionality alokace mandátů mezi politické strany považuje velikost volebního obvodu (*district magnitude*), tj. počet mandátů rozdělovaných v daném obvodu. (Rae 1971; Taagepera – Shugart 1989; Gallagher 1991; Lijphart 1994, 1999; Shugart 2000; Benoit 2001; Colomer 2004; Charvát 2010 ad.) V podmínkách volebních systémů poměrného zastoupení, což je rovněž případ voleb do NR SR, přitom obecně platí, že čím větší velikost volebního obvodu, tím vyšší míra proporcionality alokace mandátů⁶. Zatímco malé obvody vedou k tzv. umělým (*manufactured*) většinám (Rae 1971: 74-77), velké obvody umožňují eliminovat potenciální většintvorné prvky volebního systému a ve velmi velkých obvodech se tyto účinky mohou téměř zcela vyrušit. (Podr. např. Cabada et al. 2015: 182-183) Vztah mezi mírou disproporcionality a velikostí volebních obvodů však není lineární, nýbrž kvadratický. (Rae 1971: 116-118) Jako zlomová se přitom uvádí hranice sedmi (Sartori 1968: 279) až osmi křesel (Colomer 2004: 54); pod touto pomyslnou hranicí se zvětšující velikost volebního obvodu projevuje výrazným poklesem míry disproporcionality, po překonání této hranice se již ale s dalším růstem volebního obvodu míra disproporcionality redukuje jen méně výrazně. K přiblížení podílů obdržených hlasů a rozdělovaných mandátů pak dochází v obvodech rozdělujících kolem dvaceti křesel. (Shugart 2000; srov. Sartori 1968: 279)

Celostátní volební obvod užívaný ve volbách do NR SR tak předpokládá vysokou míru proporcionality alokace poslaneckých mandátů mezi politické

---

⁵ Je nutné zdůraznit, že předkládaná analýza přistupuje k problematice teritoriální (geografické) reprezentace jako k formě deskriptivní reprezentace (Pitkin 1967), nikoli ve smyslu chování poslanců. Teritoriální reprezentace je přitom, v kontextu proporcí volebního systému s celostátním volebním obvodem, striktně empirickou záležitostí. (Srov. Latner – McGann 2005)

⁶ V případě většinových volebních technik je vztah mezi velikostí volebních obvodů a mírou proporcionality opačná; velké obvody zde vedou k extrémní disproporcionalitě. (Taagepera – Shugart 1989: 23; Lijphart 1999: 50; Benoit 2001: 204)

strany. Naopak případná alokace mandátů v osmi vícemandátových obvodech by měla vést k poklesu míry proporcionality. Protože by se však jednalo o poměrně velké obvody s 16 až 20 či 21 rozdělovanými mandáty, lze předpokládat, že:

H1: rozdělení mandátů mezi politické strany v osmi volebních krajích bude více disproporční než skutečné výsledky voleb, nepovede ovšem k výraznému nárůstu disproporcionality oproti skutečnosti.

V takto velkých obvodech se totiž hodnota průměrného minimálního prahu reprezentace⁷ pohybuje poměrně nízko, navíc pod hranici zákonem stanovené uzavírací klauzule⁸, pročež se nedá očekávat výraznější deformace proporcionality oproti skutečným výsledkům voleb. Případná změna rozdělení mandátů oproti jedinému celostátnímu obvodu bude pravděpodobně jen minimální (několik málo mandátů). Větší rozdíly mezi modelem osmi volebních krajů a skutečnými výsledky voleb by bylo možné očekávat pouze tehdy, pokud by jedna strana výrazně dominovala ve volbách, nebo pokud by nějaká strana dominovala v jednom až dvou konkrétních regionech (díky výrazné regionální koncentraci volební podpory). I v takových případech však lze očekávat rozdíl v mezistranické alokaci mandátů v řádu jednotek křesel oproti skutečným výsledkům.

Volební výsledky však nejsou determinovány pouze počty hlasů, nýbrž jsou výsledkem „interakce mezi lidmi, prostory (places) a hlasy“; jsou tedy ovlivňovány rovněž prostorovou distribucí hlasů a vymezením hranic volebních obvodů. (Taylor et al. 1986: 192) Celostátní obvody sice přinášejí vysokou míru proporcionality volebních výsledků, na druhou stranu bývají kritizovány, že nevytvářejí (užší) vazbu mezi poslanci a voliči, resp. geograficky definovanými volebními obvody. Současně složení parlamentní reprezentace, která vznikla v rámci jediného celostátního obvodu, neodráží teritoriální skladbu populace, protože zde chybí významnější institucionální podněty, jestli vůbec nějaké jsou, pro formování teritoriální reprezentace⁹. Namísto toho se dá s velkou pravděpodobností předpokládat určitá předpojatost ve prospěch hlavního města (*capital city bias*), respektive nadreprezentace metropolitních oblastí z hlediska původu poslanců.

Jestliže ale Latner a McGann (2005) ve své studii analyzující geografickou reprezentaci izraelského parlamentu (*Knesset*) a holandské dolní sněmovny

⁷ Taagepera (1998: 394; srov. Lijphart 1994: 183) stanovil obecný vzorec pro průměrný práh minimální reprezentace na úrovni volebního obvodu vztahem $T_i = 75/(M+1)$, kde M znamená velikost volebního obvodu, protože takto získaný výsledek nejlépe vyhovuje volební realitě. (Podr. k problematice přirozených prahů viz např. Lebeda 2001; Ezechiášová 2008a, 2008b; Charvát 2010)

⁸ Pro volební obvod se 16 mandáty je hodnota průměrného minimálního prahu reprezentace 4,41 %, při sedmnáctimandátovém obvodu je to 4,17 %, při 18 mandátech 3,94 %, při 19 mandátech 3,75 %, při 20 mandátech 3,57 % a v případě volebního obvodu rozdělujícího 21 mandátů „pouhých“ 3,41 %.

⁹ Teritoriální reprezentace bude v této analýze zkoumána na úrovni krajů.

parlamentu, tzv. Druhé komory (*Tweede Kamer*), vysledovali pouze mírnou nadreprezentaci metropolitních oblastí, stejně jako většiny periferních oblastí, a to na úkor regionů sousedících s metropolitní oblastí, a konstatovali, že parlamenty v Izraeli a Nizozemsku jsou překvapivě, i když nikoli perfektně, reprezentativní geograficky, slovenská diskuse upozorňovala na výraznou nadreprezentaci poslanců NR SR původem z metropolitní oblasti (Bratislavský kraj).
H2: Rozdělování mandátů v celostátním volebním obvodu vede k nadreprezentaci poslanců původem z Bratislavského kraje.

S ohledem na hranice slovenských krajů ovšem nelze na této úrovni analýzy navázat na Latnerovy a McGannovy závěry (2005) ohledně nadreprezentace teritoriálních oblastí a naopak podreprezentace oblastí sousedících s metropolitní oblastí. Na Slovensku totiž s Bratislavským krajem přímo sousedí pouze kraj Trnavský.

Obr. č. 1: Mapa krajů ve Slovenské republice

Zdroj: http://extranet.kr-vysocina.cz/download/odbor_informatiky/lda_v4/_cz/04_uzemi.htm.

Východiskem dalších hypotéz se tak stane argumentace, která zazněla v úvodu zmiňované „čtenářské“ diskusi na Slovensku, a sice že:

H3: nadreprezentace Bratislavského kraje vznikla na úkor všech ostatních krajů, které jsou naopak podreprezentované.

S ohledem na fungování volebních systémů lze přitom dále očekávat, že:
H4: čím menší kraj z hlediska počtu odevzdaných platných hlasů, tím nižší míra jeho podreprezentace v NR SR (s výjimkou Bratislavského kraje).

Významný úspěch Kotlebovy Ludové strany Naše Slovensko (LSNS) ve volbách do NR SR 2016 se silným zázemím kandidátů v Banskobystrickém kraji ovšem vede k nutnosti doplnit předchozí předpoklady o tento specifický rys voleb 2016, a to následovně:

H3a: výjimkou v tomto smyslu je Banskobystrický kraj ve volbách do NR SR 2016, který nebude díky úspěchu ĽSNS v těchto volbách podprezentován.

Bylo by sice možné namítnout, že kromě ĽSNS je v NR SR dlouhodobě zastoupena i strana Sloboda a Solidarita (SaS), tedy strana z hlediska voličů a zejména kandidátů převážně bratislavská. Její přítomnost v NR SR sice přispívá ke zvýraznění nadprezentace poslanců původem z Bratislavského kraje, tato nadprezentace by nicméně byla výrazná i bez přítomnosti SaS v NR SR. Nikterak tak není zpochybněna formulace předchozích hypotéz.

Výše provedené teoretické pojednání by ovšem nemělo vyústit v závěr, že případný iniciátor volební reformy bude nutně postaven před dilema, v němž se bude muset rozhodovat mezi principy proporcionality rozdělení mandátů mezi politické strany a proporcionality teritoriální reprezentace, jak by se mohlo po tomto pojednání zdát¹⁰. Například mechanismus volebního systému do Bundestagu umožňuje konstatovat, že je možné zachovat vysokou míru proporcionality volebních výsledků díky alokaci mandátů na celostátní úrovni a přitom současně dosáhnout vysokého stupně proporcionality zastoupení poslanců z jednotlivých krajů. Toto konstatování přitom není formulováno jako hypotéza, ale jako východisko pro jeden z použitých volebních modelů. (Více viz MODEL II, viz příloha 4)

Data a metody

Údaje z voleb do NR SR ve sledovaném období, nezbytné pro tuto analýzu, byly čerpány z datového archivu Štatistického úradu Slovenskej republiky, který je volně dostupný na webových stránkách úřadu. (<http://volby.statistics.sk>) Na tomto místě je možné dohledat všechna potřebná data, tj.: výsledky voleb do NR SR na všech úrovních (celostátní, krajské, okresní, obecní); seznam zvolených poslanců (vč. uvedení stranické příslušnosti); registr kandidátů s uvedením nominující politické strany a místa trvalého bydliště.

S ohledem na výše zmiňovanou diskusi byla tato data doplněna o modelové výpočty výsledků voleb do NR SR ve sledovaném období. Tyto modely minulých volebních výsledků simulují rozdělování poslaneckých křesel na úrovni krajů v osmi regionálních volebních obvodech, jejichž hranice kopírují hranice krajů (MODEL I). Provedené simulace jsou přitom založené na přepočtu skutečného počtu hlasů, které byly odevzdány v jednotlivých krajích v příslušných volbách do NR SR. Tyto hlasy byly následně přepočteny na poslanecké mandáty následujícím způsobem. Nejprve byl celkový počet 150 poslanců NR SR rozdělen podle zásad poměrného zastoupení mezi jednotlivé

---

¹⁰ Současně cílem předkládaného textu není iniciovat či navrhnout provedení jakékoli volební reformy, ani předkládat jakákoli doporučení pro případnou úpravu slovenské volební legislativy.

kraje, a to s ohledem na podíly voličů hlasujících v jednotlivých krajích a pomocí metody Hareovy kvóty (v kombinaci s metodou nejvyšších zbytků)¹¹. Následovalo rozdělení mandátů mezi politické strany, které splnily podmínky zákonem stanovené uzavírací klauzule na celostátní úrovni. Samotný proces rozdělování mandátů se pak odehrával ve dvou skrutiniích: v prvním skrutiniu byl počet mandátů pro jednotlivé strany vypočítáván na úrovni krajů, ve druhém (zbytkovém) skrutiniu se zbývající (neobsazené) mandáty rozdělovaly na celostátní úrovni z nevyužitých hlasů z prvního skrutinia. V souladu s logikou stávajícího znění legislativy pro volby do NR SR byla pro první skrutinium použita metoda Hagenbach-Bischoffovy kvóty¹², v druhém skrutiniu pak byla tato metoda doplněna o metodu nejvyšších zbytků¹³. Součet mandátů dané strany z prvního a druhého skrutinia představuje celkový počet křesel, který by konkrétní strana obsazovala, pokud by se v daných volbách (a při daném rozložení hlasů) mandáty rozdělovaly v osmi regionálních volebních obvodech.

Autor si je přitom vědom skutečnosti, že metoda modelování volebních výsledků má své limity a přináší řadu problémů. Ve svém důsledku se jedná o pouze předpokládané (hypotetické) výsledky, jejichž vypovídací a predikční hodnoty jsou omezené, protože nejsou schopné zohlednit případné změny volebního chování voličů i kandidujících stran ve snaze adaptovat se na jiná volební pravidla¹⁴ (např. osm volebních obvodů by vedle jednoho celostátního volebního lídra předpokládalo nejméně dalších sedm regionálních volebních lídrů, přičemž u některých stran je přinejmenším sporné, jestli by dokázaly obhájit počet získaných hlasů i tehdy, pokud by byl regionálním lídrem někdo jiný než lídr celostátní). Aniž bychom však předpokládali, že volební chování voličů i kandidujících subjektů bude naprosto stejné bez ohledu na to, jak jsou volební pravidla nastavena, právě tento postup, tedy volební simulace, poskytuje analytický nástroj, který je asi „nejpřesnějším empirickým podkladem“ pro

¹¹ Celkový počet platných hlasů byl vydělen počtem poslanců NR SR (150); výsledek tohoto dělení představuje tzv. republikové volební číslo (RVČ). Následně se počet platných hlasů odevzdaných v každém kraji vydělí RVČ, celé číslo takto získané představuje počet mandátů připadajících na příslušný kraj. Pokud se takto nepodařilo rozdělit všech 150 křesel, přidělují se postupně zbývající křesla krajům podle pořadí zbytků po dělení RVČ do okamžiku, kdy bude krajům přidělen poslední, tedy 150. mandát.

¹² Součet platných hlasů stran, které se účastnily daného krajského skrutinia, byl vydělen celkovým počtem poslaneckých křesel, který na daný kraj (v předchozím výpočtu) připadl. Výsledkem tohoto dělení je tzv. krajské volební číslo, kterým se dělí krajské zisky platných hlasů stran postoupivších do skrutinia. Celé číslo takto získané představuje krajský počet mandátů dané politické strany. Pokud se takto nepodařilo rozdělit všechna poslanecká křesla přikázaná danému kraji, převádějí se všechny neobsazené mandáty a všechny nevyužitě hlasy (tzn. zbytky po dělení) do druhého skrutinia na celostátní úrovni.

¹³ Postup je obdobný jako v předchozím případě. Součet nevyužitých platných hlasů stran z prvního skrutinia se dělí celkovým počtem křesel, která byla převedena do druhého skrutinia; výsledkem dělení je tzv. republikové volební číslo (RVČ), kterým se dělí nevyužitě platné hlasy stran postoupivších do skrutinia. Celé číslo takto získané představuje počet mandátů dané politické strany ve druhém skrutiniu. Pokud se takto nepodařilo rozdělit všechny mandáty přikázané do druhého skrutinia, přidělují se postupně zbývající křesla stranám podle pořadí zbytků po dělení RVČ do okamžiku, kdy bude přidělen poslední neobsazený mandát.

¹⁴ Limity predikovatelnosti možných účinků změněného volebního systému exponenciálně narůstají s tím, jak se navrhovaný systém vzdaluje od původního nastavení. Simulace volebních výsledků totiž dokážou zohlednit změněný mechanický účinek nového volebního systému, není již ale v jejich silách zohlednit účinek psychologický. (Charvát 2013: 12-13)

analýzu potenciálních dopadů jiného nastavení volebních pravidel. (Lebeda 2004: 361) Je-li tedy cílem analýza možných dopadů změněných volebních pravidel, metoda modelování předchozích volebních výsledků poskytuje sice pouze přibližné a ne vždy zcela spolehlivé, přesto velmi cenné, empiricky podložené a jinými postupy těžko dosažitelné informace. Navíc modelová situace s osmi (velkými) regionálními volebními obvody nepředstavuje z hlediska potenciálního dopadu mechanického účinku volebního systému nikterak zásadní rozdíl oproti existující volební legislativě, a nedá se tak očekávat ani žádná případná výrazná změna volebního chování jednotlivých aktérů ve srovnání se stávajícím stavem.

Data získaná jak z datového archivu Štatistického úradu Slovenskej republiky, tak modelováním volebních výsledků, byla následně podrobena analýze s ohledem na míru proporcionality alokace poslaneckých mandátů mezi kandidující subjekty a s ohledem na míru proporcionality teritoriální reprezentace (rozdělení poslaneckých křesel mezi jednotlivé kraje), včetně kvantifikace míry nadreprezentace či podreprezentace zastoupení jednotlivých krajů v NR SR (s ohledem na místo trvalého bydliště jednotlivých poslanců).

Proporcionalita a teritoriální reprezentace: vybrané nástroje pro analýzu

Koncept proporcionality volebních výsledků udává (na agregované úrovni), do jaké míry odpovídá podíl rozdělených mandátů mezi politické strany podílům hlasů, které tyto strany získaly ve volbách. Perfektní proporcionality by bylo dosaženo, pokud by strana získala totožný podíl mandátů, jako byl její podíl z celkového počtu hlasů. Dosažení perfektní proporcionality nicméně není v praxi proveditelné, a to zejména v důsledku nedělitelného charakteru mandátů. Přítomnost disproporčních alokací mandátů ve všech typech volebních systémů přitom není nahodilá, protože všechny typy volebních systémů systematicky zvýhodňují velké strany na úkor malých. Většina nástrojů pro měření proporcionality je však koncipována do podoby indexů disproporcionality; jejich výsledek tedy udává (agregovanou) odchylku rozdělení mandátů od volební podpory.

Pro potřeby měření proporcionality rozdělení mandátů mezi politické strany byl v předkládané analýze zvolen *Least Squares Index (LSq)* Michaela Gallaghery (1991)¹⁵, který se vypočte tak, že se nejprve umocní rozdíl mezi podílem hlasů (v_i) a mandátů (s_i) u konkrétní strany i ($v\%$), tyto hodnoty

---

¹⁵ Mezi hlavní důvody pro preferenci Gallagherova indexu patří závěry Reina Taagepera a Bernarda Grofmana (2003), podle nichž by měl být Gallagherův index preferovanou metodou pro takovýto typ analýzy. Podobně Galina Borisjuk, Colin Rallings a Michael Thrasher (2004) doporučují Gallagherův index, je-li cílem měření určit, jak volební systémy ovlivňují distribuci parlamentních mandátů, protože je výrazně citlivější k specifickým rysům procesu jejich alokace, a je tedy vhodnější než index distorze Johna Loosemora a Victora J. Hanbyho (1971), jehož výsledky jsou významně ovlivněny množstvím propadlých hlasů ve volbách. (Borisjuk et al. 2004: 58-61)

vypočtené za každou stranu zvlášť se posléze sečtou, výsledný součet se vydělí dvěma a takto získaný výsledek se odmocní.

$$LSq = \sqrt{\frac{1}{2} \sum_{i=1}^n (v_i - s_i)^2}$$

Hodnoty *Least Squares Indexu* se pohybují v uzavřeném intervalu <0; 100>, přičemž hodnota {0} by znamenala dokonale proporční rozdělení mandátů, zatímco maximální (teoreticky) dosažitelná hodnota {100} by naopak implikovala maximální disproporcionalitu (všechny mandáty by si rozdělily strany, které nezískaly žádný hlas ve volbách, a *vice versa*).

Co se měření disproporcionality zastoupení jednotlivých krajů v NR SR týká, byla zvolena následující strategie měření. Krajská příslušnost jednotlivých poslanců a poslankyň NR SR byla odvozena od jejich „původu“, tedy od místa jejich trvalého bydliště (podle údajů v registru kandidátů). Na základě těchto údajů byly pro každé ze zkoumaných voleb vypočteny podíly poslanců připadající na jednotlivé kraje a tyto pak porovnány s podíly platných hlasů v jednotlivých krajích SR. Měření disproporcionality pak probíhalo na dvou úrovních, na úrovni jednotlivých krajů a na agregované úrovni.

Na úrovni krajů byla měřena míra nad/podprezentace ve vztahu k podílu platných hlasů v daném kraji pomocí tzv. indexu zvýhodnění (*advantage ratio*; *A*), který se běžně vypočítává jako podíl obdržených mandátů a získaných hlasů u konkrétní politické strany. Protože ale byly pro potřeby této analýzy zohledňovány podíly volebních a mandátových zisků krajů, nikoli stran, došlo k adaptaci původního indexu, kdy se podíly poslanců s trvalým bydlištěm na území konkrétního kraje *i* (s_i) dělí podílem platných hlasů v daném kraji *i* (v_i).

$$A = \frac{s_i}{v_i}$$

Takto získané hodnoty indikují míru nadprezentace či podprezentace příslušného kraje, přičemž hodnota {1} implikuje, že v NR SR zasedl stejný podíl poslanců z konkrétního kraje, jako byl podíl platných hlasů v tomto kraji. Hodnoty nižší než {1} značí podprezentaci daného kraje, přičemž čím nižší hodnota, tím vyšší podprezentace příslušného kraje (např. hodnota {0,75} by znamenala, že v NR SR zasedlo pouze 75 % poslanců s trvalým bydlištěm na území kraje ve srovnání s podíly platných hlasů). Naopak hodnoty vyšší než {1} značí nadprezentaci, tedy že v NR SR zasedl vyšší podíl poslanců z daného kraje, než by odpovídalo podílu volební účasti v daném kraji. Platí přitom, že čím vyšší hodnota, tím vyšší nadprezentace daného kraje. Hodnota {2,5} by tak např. znamenala, že z příslušného kraje zasedlo v NR SR dvaapůlkrát více poslanců, než byl podíl platných hlasů v daném kraji.

Na agregované úrovni byla pro měření proporcionality teritoriální alokace mandátů napříč slovenskými kraji zvolena adaptace strategie pro měření *malapportionment* navržená Davidem Samuelsem a Richardem Snyderem (2001; srov. Charvát 2011, 2015a), kteří doporučili užít upravenou verzi Loosemoreova a Hanbyho indexu distorze (1971). Nejprve se u každého kraje zjistí absolutní hodnota rozdílu podílu poslanců s trvalým bydlištěm na území konkrétního kraje i (s_i) a podílu platných hlasů v témže kraji (v_i), obojí v procentech. Poté se takto získané (absolutní) hodnoty sečtou za všechny kraje v daných volbách a výsledek se vydělí dvěma.

$$MAL = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n |v_i - s_i|$$

Výsledná hodnota udává, jak velký podíl křesel v NR SR byl obsazen poslanci z jiného kraje, než odpovídalo podílům platných hlasů. Hodnota {25} např. znamená, zjednodušeně řečeno, že 25 % z celkového počtu poslanců pocházelo z jiného kraje, než by odpovídalo striktně proporční alokaci mandátů mezi kraje podle podílů platných hlasů.

Proporcionalita a teritoriální reprezentace ve volbách do NR SR: výsledky a diskuse

První hypotéza se věnovala problematice proporcionality rozdělení poslaneckých křesel v NR SR ve volbách v letech 2010 až 2016 a porovnání skutečného stavu s modelem volebních výsledků v osmi volebních krajích, u kterého se předpokládala vyšší míra disproporcionality než v případě skutečných volebních výsledků. Současně ale hypotéza konstatovala, že rozdíl mezi skutečnou a modelovou alokací poslaneckých křesel nebude nikterak výrazný, protože i v modelovém případě budou mandáty rozdělovány ve velkých volebních obvodech o velikosti od 16 do 20 (ve volbách do NR SR 2012) až 21 rozdělovaných mandátů (ve volbách do NR SR 2010 a 2016)¹⁶.

Všechny tři modely přinesly změnu v celkovém rozdělení poslaneckých mandátů ve srovnání se skutečnými výsledky voleb, rozdíly ale byly pouze minimální, v řádu jednotek mandátů. V modelu voleb do NR SR 2010 by rozdělování mandátů v osmi volebních krajích znamenalo změnu čtyř poslaneckých křesel; o dva mandáty by si polepšila strana SMER – sociálna demo-

¹⁶ Velikosti jednotlivých volebních krajů v modelových výpočtech v jednotlivých volbách: volby 2010: Trnavský 16 mandátů, Trenčiansky 17 mandátů, Banskobystrický 18 mandátů, Prešovský a Košický po 19 mandátech, Bratislavský a Žilinský po 20 mandátech, Nitriansky 21 mandátů; volby 2012: Trnavský 16 mandátů, Banskobystrický 17 mandátů, Trenčiansky 18 mandátů, Košický 19 mandátů, Prešovský, Bratislavský, Žilinský a Nitriansky po 20 mandátech; volby 2016: Trnavský 16 mandátů, Banskobystrický a Trenčiansky po 17 mandátech, Košický a Nitriansky po 19 mandátech, Prešovský 20 mandátů, Bratislavský a Žilinský po 21 mandátech (vlastní výpočty autora).

krácia (SMER-SD), naopak po jednom mandátu by ztratily Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana (SDKÚ-DS) a Slovenská národná strana (SNS). Agregovaná hodnota disproporcionality rozdelení mandátů napříč politickými stranami by se tak zvýšila ze 7,46 (výsledky voleb 2010) na 7,93 (MODEL I). Podobně i simulace výsledků voleb do NR SR 2012 by rozdělila čtyři mandáty jinak; opět by si o dva mandáty polepšila strana SMER-SD, po jednom mandátu by ztratily Kresťanskodemokratické hnutie (KDH) a OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (OLĀNO). Míra disproporcionality by se v případě modelu zvýšila na 10,25 (MODEL I) oproti skutečné hodnotě 9,58 (volební výsledky). V případě modelu voleb v roce 2016 by se změnil držitel dvou poslaneckých křesel, když by jeden mandát ve prospěch SMER-SD ztratila strana #SIEŤ. Agregovaná míra proporcionality by se tak změnila z 6,10 (skutečné výsledky voleb) na 6,32 v případě volebního modelu (vlastní výpočty autora; podr. viz příloha 1).

Tabulka č. 1: Porovnání míry proporcionality alokace mandátů ve volbách do NR SR 2010 až 2016 a ve volebních modelech s 8 volebními kraji

	Volby NR SR 2010	Volby NR SR 2012	Volby NR SR 2016
Skutečné výsledky	7,46	9,58	6,10
MODEL I	7,93	10,25	6,32

Zdroj: vlastní výpočty autora

Jestliže hodnoty indexu proporcionality patří v případě slovenského volebního systému mezi ty spíše nižší v rámci celosvětového srovnání (srov. Gallagher nedat.), míra disproporcionality zastoupení jednotlivých krajů v NR SR s přihlédnutím k trvalému bydlišti poslanců je hodně vysoká. Jak je zřejmé z tab. 2, v posledních volbách do NR SR konaných v roce 2016 zasedlo v parlamentu více než 30,5 % poslanců, kteří pocházeli z jiného kraje, než by odpovídalo teritoriálnímu rozložení voličů. Dvoje předchozí volby do NR SR byly z hlediska výsledné hodnoty o něco proporcčnější, přesto hodnoty téměř 27,5 % (volby 2010) a přes 25,5 % (volby 2012) nelze hodnotit jinak, než rovněž extrémně vysoké.

Pokud se přesuneme z agregované úrovně na úroveň individuální, zjišťujeme výraznou nadreprerentaci Bratislavského kraje jako metropolitní oblasti na úkor ostatních slovenských krajů. Ve všech trojích sledovaných volbách zasedlo v NR SR zhruba třikrát více poslanců původem z Bratislavského kraje, než odpovídalo podílu voličů z Bratislavského kraje na celkovém počtu voličů, kteří odevzdali platný hlas v daných volbách (viz tab. č. 2)¹⁷.

¹⁷ Vedlejší zjištěním provedené analýzy je, že pokud již docházelo k posunu kandidátů na listinách jednotlivých stran prostřednictvím mechanismu preferenčního hlasování, častěji se tak dělo v případě kandidátů původem z Bratislavského

Tabulka č. 2: **Teritoriální reprezentace v NR SR 2010 až 2016** (podle trvalého bydliště poslanců)

Kraj	Volby NR SR 2010		Volby NR SR 2012		Volby NR SR 2016	
	poslanců	A	poslanců	A	poslanců	A
Banskobystrický	17	0,9467	16	0,9361	18	1,0586
Bratislavský	61	3,0660	58	2,9420	66	3,1084
Košický	13	0,6739	12	0,6295	12	0,6384
Nitriansky	11	0,5382	11	0,5642	11	0,5850
Prešovský	13	0,6715	17	0,8389	9	0,4430
Trenčiansky	10	0,5761	11	0,6201	9	0,5163
Trnavský	14	0,8691	16	1,0093	13	0,8267
Žilinský	11	0,5615	9	0,4392	12	0,5800
MAL	27,4031		25,6295		30,5093	

Zdroj: vlastní výpočty autora

Zajímavé přitom je, že nadreprezentaci poslanců původem z Bratislavského kraje lze sledovat u všech kandidujících stran; pro někoho možná překvapivě včetně strany MOST-HÍD, za niž v NR SR zasedlo hned osm poslanců původem z Bratislavského kraje v roce 2010 (z celkového počtu čtrnácti poslanců), v roce 2012 pak šlo o čtyři (z celkem třinácti) a v roce 2016 o pět poslanců (z celkem jedenácti). Výjimkou byly pouze Slovenská národní strana (SNS) v roce 2010, za niž v NR SR zasedli „pouze“ dva poslanci původem z Bratislavského kraje z celkového počtu devíti poslanců (pět poslanců pocházelo ze Žilinského kraje), a ĽSNS v roce 2016 s jediným poslancem původem z Bratislavského kraje z celkového počtu čtrnácti poslanců, zato ale hned se sedmi poslanci s trvalým bydlištěm v Banskobystrickém kraji. Nejvyšší míru nadreprezentace poslanců původem z Bratislavského kraje lze naopak sledovat u strany SaS, z Bratislavského kraje pocházelo 12 z celkem 22 poslanců strany v roce 2010, 10 z 11 poslanců v roce 2012 a 15 z 21 poslanců v roce 2016. Většina poslanců (8 z 11) pochází z Bratislavského kraje rovněž v případě strany SME RODINA – Boris Kollár po volbách do NR SR 2016. (Podr. viz příloha 2)

Potvrdil se rovněž předpoklad, že nadreprezentace Bratislavského kraje půjde na úkor všech ostatních krajů. Výjimku v tomto smyslu představují pouze kraj Banskobystrický ve volbách do NR SR 2016, což ale odpovídá jednomu z výchozích předpokladů (hypotéza *H3a*) zohledňujících úspěch Kotlebovy ĽSNS v těchto volbách, a navíc Trnavský kraj ve volbách do NR SR 2012. V obou těchto případech bylo možné sledovat téměř odpovídající (proporční)

kraje. Protože ale takový výzkum nebyl předmětem předložené analýzy, nebyl tento jev více analyzován a dále mu zde nebude věnována pozornost.

zastoupení těchto krajů v NR SR. Současně je ale třeba doplnit, že zastoupení poslanců původem z Banskobystrického kraje v NR SR se ve všech třech sledovaných případech blížilo ideálu proporcionality (0,95 ve volbách do NR SR 2010, dále pak 0,94 ve volbách 2012 a 1,06 ve volbách 2016).

Za zmínku dále stojí, že druhým nejméně podprezentovaným ze slovenských krajů (za Banskobystrickým krajem) je kraj Trnavský, který přímo sousedí s Bratislavským krajem (0,87 ve volbách 2010, dále pak 0,94 ve volbách 2012 a 1,06 ve volbách 2016). Zajímavé je toto zjištění zejména v kontrastu s Latnerovými a McGannovými (2005) závěry z případových studií Izraele a Nizozemska, které naopak ukazují na nejvyšší míru podprezentace u oblastí přímo sousedících s metropolitními oblastmi.

Nepodařilo se ovšem prokázat existenci vztahu mezi velikostí kraje z hlediska počtu odevzdaných platných hlasů voličů a mírou podprezentace. Dva nejmenší kraje (Trnavský a Banskobystrický) jsou sice nejméně podprezentovanými kraji, ale už třetí nejmenší kraj v pořadí z hlediska počtu platných hlasů (Trenčiansky kraj) patří mezi tři nejvíce podprezentované kraje. Podobně u dalších slovenských krajů nelze vysledovat žádný zřetelný vztah mezi podílem platných hlasů a mírou podprezentace. (Podr. viz příloha 3)

Znamenají tedy výsledky této analýzy, že je nutné se smířit buď s variantou proporčního stranického zastoupení v NR SR, ale nereprezentativním složením parlamentu ve vztahu k zastoupení krajů v případě celostátního volebního obvodu, nebo naopak s disproporčnější alokací poslaneckých křesel mezi politické strany, ale s odpovídající (proporční) teritoriální reprezentací v případě několika regionálních volebních obvodů? Samozřejmě nikoli, protože proporcionalita mezistranické alokace mandátů a proporcionalita teritoriální reprezentace nemusí být za všech okolností, a také nejsou, protichůdnými principy, ale lze je naopak oba maximalizovat v rámci jediného volebního designu.

Inspirativní řešení nabízí například volební systém do Bundestagu v Německu, a sice v první fázi procesu alokace mandátů. Politické strany předkládají kandidátní listiny na úrovni spolkových zemí (*Landesliste*), mandáty se ale mezi politické strany rozdělí proporčně na základě listinných, tzv. druhých hlasů (*Zweitstimme*) v jediném volebním obvodu na úrovni celé Spolkové republiky Německo. Tento počet mandátů, které byly přiděleny konkrétní politické straně, se následně rozdělí proporčně mezi jednotlivé zemské kandidátní listiny podle toho, jakým podílem hlasů tyto zemské listiny přispěly k celkovému volebnímu zisku dané politické strany. (Podr. např. Saalfeld 2005; Cabada et al. 2015: 187-188) Tím je zajištěna jak vysoká míra proporcionality rozdělení mandátů mezi politické strany (v této fázi alokace poslaneckých křesel), tak vysoká míra proporcionality teritoriální reprezentace ve vztahu k jednotlivým spolkovým zemím.

Podobné řešení (stranické kandidátní listiny by se předkládaly na úrovni osmi krajů, poslanecké mandáty by se mezi politické strany rozdělovaly proporcčně v jediném celostátním volebním obvodu a tyto celkové stranické mandátové zisky za celou Slovenskou republiku by se zpětně rozpočítaly podle zásad poměrného zastoupení mezi jednotlivé krajské stranické kandidátní listiny) by jistě bylo možné bez větších problémů uplatnit i v případě Slovenské republiky (simulace na výsledcích voleb do NR SR 2010 až 2016 viz příloha 4). Vedle proporcionality stranického i teritoriálního rozdělení mandátů by se tím dále posílil i význam preferenčního hlasování voličů, naopak by mohlo dojít k oslabení stran jednoho muže (např. ĽSNS a do značné míry i SMER-SD), kterým jediný celostátní volební obvod nahrává (případně by tyto strany pravděpodobně musely nabídnout více silných osobností vedle osoby celostátního volebního lídra).

Nutno ovšem dodat, že výše představený volební design není automatickou zárukou proporcčního zastoupení jednotlivých krajů v NR SR s ohledem na teritoriální rozložení voličské populace, ale „pouze“ poskytuje silné podněty pro vytvoření odpovídající teritoriální reprezentace v NR SR. Celkový výsledek ale bude záležet již na volebních strategiích politických stran a voličů. Politické strany mají někdy tendenci nominovat na přední místa regionálních kandidátních listin kandidáty z jiných krajů (často z metropolitních oblastí), než v nichž kandidují. V takovém případě ale také záleží na voličích, v jaké míře budou hlasovat pro takovéto kandidáty, nebo budou naopak hlasovat „proti nim“ (budou přidělovat preferenční hlasy místním a regionálním kandidátům postaveným níže na dané kandidátní listině). Dalším vlivným faktorem může rovněž být, že ačkoli kandidát obhajující poslanecký mandát může původně pocházet z regionu, v němž kandiduje, v průběhu výkonu poslaneckého mandátu si změnil trvalé bydliště a jeho bydlištěm je nově město, v němž sídlí parlament (většinou metropolitní oblast).

Závěr

Rozdělování mandátů v jediném celostátním volebním obvodu, jakožto i alokace v několika regionálních vícemandátových volebních obvodech mají své výhody, ale současně přináší i řadu nevýhod. Žádnou z těchto metod tak nelze označit za spravedlivější či demokratičtější, protože každá výhoda jedné varianty nastavení volebních obvodů oproti druhé je ihned vyvážena některým z jejích nedostatků. Předložená analýza politických důsledků slovenského parlamentního volebního systému například ukázala, že výhoda volebního systému poměrného zastoupení s celostátním volebním obvodem ve smyslu proporcčního rozdělení mandátů mezi politické strany je na druhé straně vyvážena absencí či přítomností jen velmi slabých institucionálních podnětů pro vytvoření proporcční teritoriální reprezentace. Současně však předkládaná analýza uká-

zala, že se nutně nemusí jednat o dva protichůdné principy. Mechanismus německého volebního systému může být inspirací pro to, jak v rámci jednoho volebního designu maximalizovat institucionální podněty pro oba tyto principy: proporcionalitu mezistranické alokace mandátů, díky jejich rozdělování v rámci jediného celostátního volebního obvodu, i proporcionalitu teritoriální reprezentace, díky vnitrostranickému rozdělování mandátů mezi krajské stranické kandidátní listiny a na nich umístěné kandidáty. Tato inspirace by přitom byla bez větších problémů aplikovatelná i ve slovenských podmínkách, jakkoli není automatickou zárukou, že by se tím podařilo odstranit výraznou (zhruba trojnásobnou) nadreprezentaci poslanců NR SR s trvalým bydlištěm v Bratislavském kraji na úkor všech krajů ostatních, jako je tomu v současnosti.

Předložená analýza se přitom zaměřila na teritoriální reprezentaci na krajské úrovni. Dozajista velmi zajímavé výsledky by pak přinesla obdobná analýza, která by se ovšem zaměřila na úroveň okresů, kde by s nejvyšší pravděpodobností ještě více vynikla nadreprezentace poslanců s trvalým bydlištěm na území hlavního města Bratislavy na úkor ostatních okresů, včetně skutečnosti, že na tři desítky slovenských okresů dnes nemají žádného zástupce v NR SR.

Jakub Charvát je odborným asistentem na Katedře politologie a humanitních studií Metropolitní univerzity Praha. Odborně se věnuje volebním analýzám, politice volebních reforem, politické komunikaci a analýze současné politiky a soudobých dějin v zemích střední Evropy. V těchto oblastech publikoval řadu odborných článků, je autorem odborné monografie Politika volebních reforem v České republice po roce 1989 (2013) a spoluautorem několika odborných monografií, např. Pokušení vládnoucích: Politika volebních reforem ve střední Evropě (2015), Současná komparativní politologie: klíčové koncepty (2015), První přímá volba prezidenta ČR v roce 2013: cesta k jejímu zavedení a okolnosti a politické důsledky první přímé volby (2014), Česká demokracie po roce 1989: Institucionální základy českého politického systému (2012), ad.

LITERATURA

- ANDEWEG, R. B., 2005: The Netherlands: The Sanctity of Proportionality. In: Gallagher, M., Mitchell, P., eds., *The Politics of Electoral Systems*. Oxford, New York: Oxford University Press, pp. 453-472.
- BENOIT, K., 2001: District magnitude, electoral formula, and the number of parties. *European Journal of Political Research* 39, no. 2, pp. 203-224.
- BORISYUK, G. – RALLINGS, C. – THRASHER, M., 2004: Selecting Indexes of Electoral Proportionality: General Properties and Relationships. *Quality & Quantity* 38, no. 1, pp. 51-74.
- CABADA, L. – CHARVÁT, J. – STULÍK, O., 2015: *Současná komparativní politologie: Klíčové koncepty*. Plzeň: Aleš Čeněk, MUP Press.

- COLOMER, J., 2004: The Strategy and History of Electoral System Choice. In: Colomer, J., ed., *Handbook of Electoral System Choice*. London: Palgrave Macmillan, s. 3-80.
- ELKLIT, J., 2005: Denmark: Simplicity Embedded in Complexity (or Is it the Other Way Round?). In: Gallagher, M., Mitchell, P., eds., *The Politics of Electoral Systems*. Oxford, New York: Oxford University Press, pp. 453-472.
- EZECHIAŠOVÁ, M., 2008a: Teoretický práh listinných poměrných systémů. *Politologický časopis* 15, č. 1, s. 3-28.
- EZECHIAŠOVÁ, M., 2008b: Empirický práh volebních systémů: otázky nad způsobem operacionalizace skutečných prahů. *Politologický časopis* 15, č. 3, s. 206-218.
- GALLAGHER, M., 1991: Proportionality, Disproportionality and Electoral Systems. In: *Electoral Studies* 10, no. 1, pp. 33-51.
- GALLAGHER, M., nedat.: *ElectionsIndices.pdf* [online], [cit. 2016-05-05]. Dostupné z WWW: https://www.tcd.ie/Political_Science/staff/michael_gallagher/ElSystems/Docts/ElectionIndices.pdf.
- CHARVÁT, J., 2010: Proporcionalita volebních výsledků: problémy, měření, vlivy. *Slovenská politologická revue* 10, č. 1, 2-38.
- CHARVÁT, J., 2011: Malapportionment, hodnota hlasu a volby do Zastupitelstva hlavního města Prahy 2010. *Politologický časopis* 18, č. 4, s. 335-353.
- CHARVÁT, J., 2012: Volby a volební systémy v České republice. In: Bureš, J., Charvát, J., Štefek, M., Just, P., *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada, s. 181-230.
- CHARVÁT, J., 2013: *Politika volebních reforem v ČR po roce 1989*. Praha: Grada.
- CHARVÁT, J., 2015a: Apportionment amongst Member States and the Value of a Vote in the 2014 European Parliament Elections. *Revista de Stiinte Politice/Revue des Sciences Politiques*, iss. 48, pp. 179-190.
- CHARVÁT, J., 2015b: Volební reforma jako jeden z pilířů budování nového mocenského systému: Orbánova změna volebních pravidel. In: Charvát, J., a kol., *Pokušení vládnoucích: politika volebních reforem ve střední Evropě*. Praha: MUP Press, s. 137-153.
- JUST, P., 2015: Volební reforma jako odraz stranického štěpení: slovenské volební reformy 1998 a 1999. In: Charvát, J., a kol., *Pokušení vládnoucích: politika volebních reforem ve střední Evropě*. Praha: MUP Press, s. 112-122.
- LATNER, M. – MCGANN, A. J., 2005: Geographical Representation under Proportional Representation: the Cases of Israel and the Netherlands. *Electoral Studies* 24, iss. 4, pp. 709-734.
- LEBEDA, T., 2001: Přirozený práh poměrných systémů, teorie a realita. *Politologický časopis* 8, č. 2, s. 134-149.
- LEBEDA, T., 2004: Volební reforma v ČR. Zmařený pokus z let 1998 – 2002. In: Novák, M., Lebeda, T., a kol., *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, s. 347-364.
- LIJPHART, A., 1994: *Electoral Systems and Party Systems: A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945 – 1990*. New York: Oxford University Press.

- LIJPHART, A., 1999: *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. New Haven: Yale University Press.
- LOOSEMORE, J. – HANBY, V. J., 1971: The Theoretical Limits of Maximum Distortion – Some Analytical Expressions for Electoral Systems. *British Journal of Political Science* 1, no. 4, pp. 467-477.
- MÜLLER, W. C., 2005: Austria: A Complex Electoral System with Subtle Effects. In: Gallagher, M., Mitchell, P., eds., *The Politics of Electoral Systems*. Oxford, New York: Oxford University Press, pp. 397-416.
- MONROE, B. L., 1994: Understanding Electoral Systems Beyond Plurality versus PR. *Political Science and Politics* 27, no. 4, pp. 677-682.
- PITKIN, H., 1967: *The Concept of Representation*. Berkeley: University of California Press.
- RAE, D. W., 1971: *The Political Consequences of Electoral Laws*. New Haven: Yale University Press.
- RAHAT, G. – HAZAN, R. Y., 2005: Israel: The Politics of an Extreme Electoral System. In: Gallagher, M., Mitchell, P., eds., *The Politics of Electoral Systems*. Oxford, New York: Oxford University Press, pp. 333-352.
- SAALFELD, T., 2005: Germany: Stability and Strategy in a Mixed-Member Proportional System. In: Gallagher, M., Mitchell, P., eds., *The Politics of Electoral Systems*. Oxford, New York: Oxford University Press, pp. 209-230.
- SAMUELS, D. – SNYDER, R., 2001: The Value of a Vote: Malapportionment in Comparative Perspective. *British Journal of Political Science* 31, no. 4, pp. 651-677.
- SARTORI, G., 1968: Political Development and Political Engineering. In: Montgomery, J. D., Hirschman, A. O., eds.: *Public Policy*, Vol. XVII. Cambridge, MA: Harvard University Press, pp. 261-298.
- SHUGART, M. S., 2000: District Magnitude. In: Rose, R., ed., *International Encyclopedia of Elections*. London: Macmillan, pp. 66-68.
- ŠNÍDL, V., 2016: Viac volebných krajov by vám prospelo, hovorí český politológ. *dennikn.sk* [online], 6. dubna 2016 [cit. 2016-05-05]. Dostupné z WWW: <https://dennikn.sk/425943/volebnych-krajov-by-vam-prospelo-hovori-cesky-politolog/>.
- TAAGEPERA, R., 1998: Effective Magnitude and Effective Threshold. *Electoral Studies* 17, no. 24, pp. 393-404.
- TAAGEPERA, R. – GROFMAN, B., 2003: Mapping the Indices of Seats–Votes Disproportionality and Inter-Election Volatility. *Party Politics* 9, no. 6, pp. 659-677.
- TAAGEPERA, R., SHUGART, M. S., 1989: *Seats and Votes. The Effects and Determinants of Electoral Systems*. New Haven and London: Yale University Press.
- TAYLOR, P. J. – GUDGIN, G. – JOHNSTON, R. J., 1986: The Geography of Representation: A Review of Recent Findings. In: Grofman, B., Lijphart, A., eds.: *Electoral Laws and their Political Consequences*. New York: Agathon Press, pp. 183-192.

PŘÍLOHY

Příloha 1: Porovnání rozdělení mandátů ve volbách do NR SR 2010 až 2016 s modely voleb s 8 volebními kraji

Strana	Volby NR SR 2010			Volby NR SR 2012			Volby NR SR 2016		
	hlasy	mandáty	MODEL I	hlasy	mandáty	MODEL I	hlasy	mandáty	MODEL I
KDH	215 755 8,55 %	15 10,00 %	15 (±0) 10,00 %	225 361 8,82 %	16 10,67 %	15 (-1) 10,00 %	128 908 4,94 %	0 0,00 %	0 (±0) 0,00 %
ESNS	33 724 1,33 %	0 0,00 %	0 (±0) 0,00 %	40 460 1,58 %	0 0,00 %	0 (±0) 0,00 %	209 779 8,04 %	14 9,33 %	14 (±0) 9,33 %
MOST- HÍD	205 538 8,12 %	14 9,33 %	14 (±0) 9,33 %	176 088 6,89 %	13 8,67 %	13 (±0) 8,67 %	169 593 6,50 %	11 7,33 %	11 (±0) 7,33 %
OEaNO	x	x	x	218 537 8,55 %	16 10,67 %	15 (-1) 10,00 %	287 611 11,02 %	19 12,67 %	19 (±0) 12,67 %
SaS	307 287 12,14 %	22 14,67 %	22 (±0) 14,67 %	150 266 5,88 %	11 7,33 %	11 (±0) 7,33 %	315 558 12,10 %	21 14,00 %	21 (±0) 14,00 %
SDKÚ-DS	390 042 15,42 %	28 18,67 %	27 (-1) 18,00 %	155 744 6,09 %	11 7,33 %	11 (±0) 7,33 %	6 938 0,26 %	0 0,00 %	0 (±0) 0,00 %
# SIEŤ	x	x	x	x	x	x	146 250 5,60 %	10 6,67 %	9 (-1) 6,00 %
SME RODINA	x	x	x	x	x	x	172 860 6,62 %	11 7,33 %	11 (±0) 7,33 %
SMER-SD	880 111 34,79 %	62 41,33 %	64 (+2) 42,67 %	1 134 280 44,41 %	83 55,33 %	85 (+2) 56,67 %	737 481 28,28 %	49 32,67 %	50 (+1) 33,33 %
SNS	128 490 5,07 %	9 6,00 %	8 (-1) 5,33 %	116 420 4,55 %	0 0,00 %	0 (±0) 0,00 %	225 386 8,64 %	15 10,00 %	15 (±0) 10,00 %
LSq		7,46	7,93		9,58	10,25		6,10	6,32

Zdroj: <http://volby.statistics.sk>; vlastní výpočty autora

Vysvětlivky zkratk:

KDH: Kresťanskodemokratické hnutie;

ESNS: Ľudová strana Naše Slovensko (ve volbách 2016 jako: Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko);

OEaNO: OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (ve volbách 2016 jako: OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti – NOVA);

SaS: Sloboda a Solidarita;

SDKÚ-DS: Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana;

SME RODINA: SME RODINA – Boris Kollár;

SMER-SD: SMER – sociálna demokracia;

SNS: Slovenská národná strana.

Příloha 2: Krajský původ poslanců NR SR 2010 až 2016 za jednotlivé strany

VOLBY 2010 Kraj	KDH	ESNS	MOST- HÍD		SaS	SDKÚ- DS		SMER- SD	SNS	Celkem	
Banskobystrický	1	0	1		1	5		8	1	17	
Bratislavský	6	0	8		12	11		22	2	61	
Košický	1	0	1		1	2		7	1	13	
Nitriansky	2	0	1		0	1		7	0	11	
Prešovský	1	0	0		2	3		7	0	13	
Trenčiansky	0	0	0		2	2		6	0	10	
Trnavský	3	0	3		4	1		3	0	14	
Žilinský	1	0	0		0	3		2	5	11	
Celkem	15	0	14		22	28		62	9	150	
VOLBY 2012 Kraj	KDH	ESNS	MOST- HÍD	OLaNO	SaS	SDKÚ- DS		SMER- SD	SNS	Celkem	
Banskobystrický	1	0	1	1	0	2		11	0	16	
Bratislavský	5	0	4	5	10	7		27	0	58	
Košický	0	0	1	0	0	1		10	0	12	
Nitriansky	2	0	1	0	0	0		8	0	11	
Prešovský	3	0	0	5	0	0		9	0	17	
Trenčiansky	1	0	0	0	1	1		8	0	11	
Trnavský	3	0	5	3	0	0		5	0	16	
Žilinský	1	0	1	2	0	0		5	0	9	
Celkem	16	0	13	16	11	11		83	0	150	
VOLBY 2016 Kraj	KDH	ESNS	MOST- HÍD	OLaNO	SaS	SDKÚ- DS	# SIEŤ	SME RODINA	SMER- SD	SNS	Celkem
Banskobystrický	0	7	1	2	2	0	0	0	5	1	18
Bratislavský	0	1	5	7	15	0	3	8	22	5	66
Košický	0	1	1	2	0	0	2	0	5	1	12
Nitriansky	0	1	1	0	0	0	0	2	5	2	11
Prešovský	0	1	0	3	0	0	0	1	4	0	9
Trenčiansky	0	1	0	0	1	0	2	0	4	1	9
Trnavský	0	1	3	3	2	0	1	0	1	2	13
Žilinský	0	1	0	2	1	0	2	0	3	3	12
Celkem	0	14	11	19	21	0	10	11	49	15	150

Zdroj: <http://volby.statistics.sk>

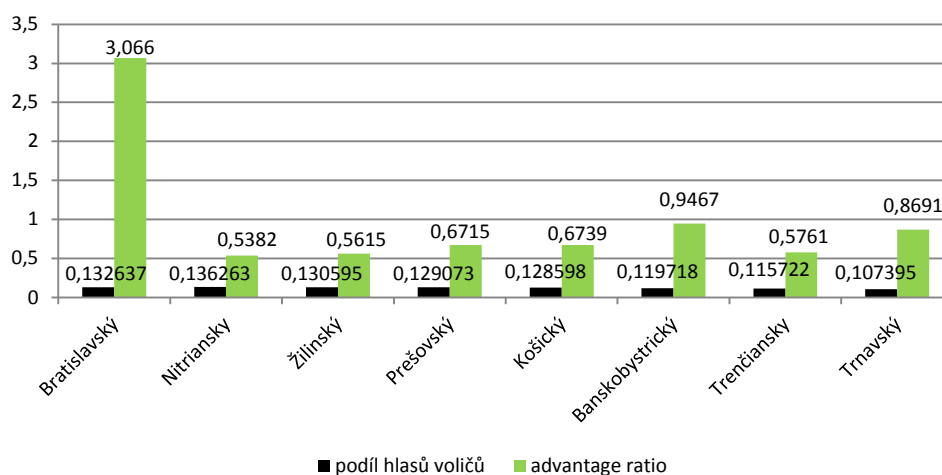
Příloha 3: Podíl voličů ve volebních krajích a velikost jejich reprezentace ve volbách do NR SR 2010 až 2016

Tabulka č. 3: Podíl voličů ve volebních krajích a velikost jejich reprezentace ve volbách do NR SR 2010 až 2016

Kraj	VOLBY NR SR 2010		VOLBY NR SR 2012		VOLBY NR SR 2016	
	podíl platných hlasů (%)	advantage ratio	podíl platných hlasů (%)	advantage ratio	podíl platných hlasů (%)	advantage ratio
Banskobystrický	11,9718	0,9467	11,6028	0,9193	11,3357	1,0586
Bratislavský	13,2637	3,0660	13,1428	2,9420	14,1550	3,1084
Košický	12,8598	0,6739	12,7087	0,6295	12,5310	0,6384
Nitriansky	13,6263	0,5382	12,9972	0,5642	12,5350	0,5850
Prešovský	12,9073	0,6715	13,5090	0,8389	13,5452	0,4430
Trenčiansky	11,5722	0,5761	11,8253	0,6201	11,6212	0,5163
Trnavský	10,7395	0,8691	10,5684	1,0093	10,4833	0,8267
Žilinský	13,0595	0,5615	13,6600	0,4392	13,7936	0,5800

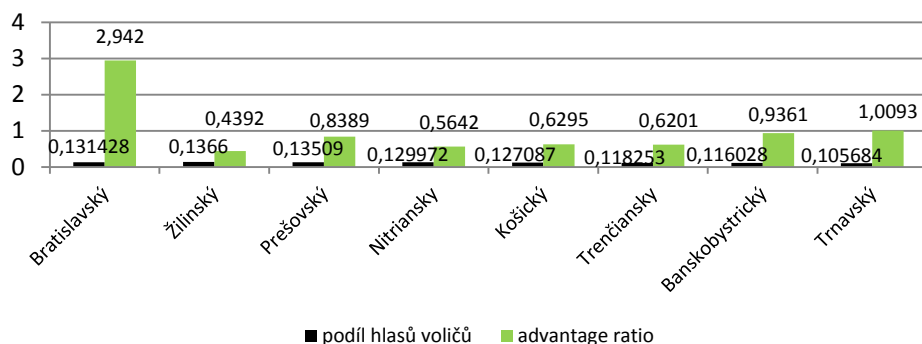
Zdroj: <http://volby.statistics.sk>; vlastní výpočty autora.

Graf č. 1: Volby NR SR 2010

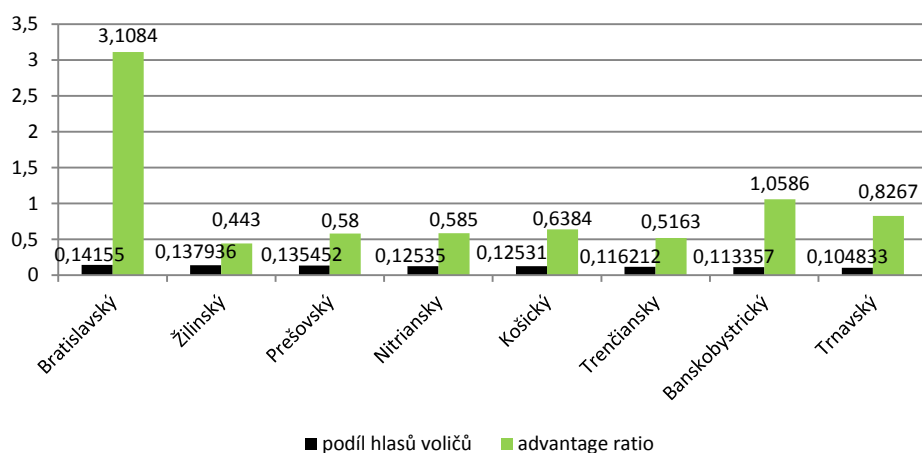
Zdroje: <http://volby.statistics.sk>; vlastní výpočty autora

Graf č. 2: Volby NR SR 2012

Zdroje: <http://volby.statistics.sk>; vlastní výpočty autora

Graf č. 3: Volby NR SR 2016

Zdroje: <http://volby.statistics.sk>; vlastní výpočty autora

Příloha 4: Model celostátní alokace mandátů mezi strany a krajské alokace mandátů v rámci těchto stran

Tato simulace proporčního rozdělení mandátů mezi strany a kraje je založena na modelování výsledků voleb do NR SR v letech 2010, 2012 a 2016 (MODEL II) a vychází z logiky první fáze rozdělování mandátů ve volebním systému do Bun-

destagu v Německu. Postup při modelování slovenských volebních výsledků byl tedy následující:

- 1) mandáty se mezi politické strany rozdělují podle zásad poměrného zastoupení na celostátní úrovni v jediném volebním obvodu, a to v souladu se stávající volební legislativou (uzavírací klauzule, metoda Haganbach-Bischoffovy kvóty v kombinaci s metodou nejvyšších zbytků); celkové rozdělení mandátů tedy odpovídá skutečným výsledkům voleb;
- 2) ve druhém kroku se rozdělí celkový počet mandátů přidělených každé straně, která uspěla ve skrutiniu, mezi jednotlivé kraje, a to podle zásad poměrného zastoupení při zohlednění podílů hlasů, kterým voliči konkrétní strany v daném kraji přispěli k celkovému počtu hlasů strany (pro MODEL II zvolena metoda volebního dělitele Sainte-Laguë, která dokáže rozdělit mandáty v rámci jediného přepočtu a patří mezi nejvíce proporční metody přepočtu hlasů na mandáty); výchozím předpokladem zde je, že by se stranické kandidátní listiny předkládaly na úrovni krajů, tedy každá kandidující strana by mohla předložit osm listin (v každém kraji právě jednu) a tyto krajské stranické kandidátní listiny by se pak staly výchozími pro přidělování mandátů v NR SR mezi jednotlivé kandidáty. Současně je zřejmé, že právě v druhém kroku volební simulace je největší slabina predikčního potenciálu tohoto modelu; jde o simulaci na výsledcích voleb, v nichž každá strana předkládala jedinou celostátní kandidátní listinu. MODEL II tak není například schopen zachytit případné přesuny voličů mezi stranami, pokud by tzv. strany jednoho muže ztratily voliče v krajích, kde nebudou volebním lídrem celostátní lídr, nebo pokud by jiné, méně personalizované strany naopak těžily z toho, že by byly schopny vyprodukovat více poměrně silných volebních lídrů, apod.

Tabulka č. 5: **Teritoriální reprezentace v NR SR 2010 až 2016 podle MO-DELU II**

Kraj	VOLBY NR SR 2010		VOLBY NR SR 2012		VOLBY NR SR 2016	
	počet poslanců	<i>advantage ratio</i>	počet poslanců	<i>advantage ratio</i>	počet poslanců	<i>advantage ratio</i>
Banskobystrický	18	1,0024	17	0,9769	17	0,9998
Bratislavský	20	1,0053	22	1,1161	23	1,0832
Košický	19	0,9850	19	0,9968	17	0,9044
Nitriansky	20	0,9875	18	0,9234	19	1,0105
Prešovský	19	0,9814	21	1,0365	20	0,9844
Trenčiansky	18	1,0370	18	1,0149	18	1,0326
Trnavský	16	0,9932	15	0,9463	14	0,8903
Žilinský	20	1,0210	20	0,9762	22	1,0633
MAL	0,7994		2,1951		2,5618	

Zdroj: <http://volby.statistics.sk>; vlastní výpočty autora

Tabulka č. 6: Počet poslanců jednotlivých stran za jednotlivé kraje v MODELU II

VOLBY 2010 Kraj	KDH	ESNS	MOST- HÍD	SaS	SDKÚ- DS	SMER- SD	SNS	Celkem			
Banskobystrický	1	0	2	3	3	8	1	18			
Bratislavský	2	0	1	4	6	6	1	20			
Košický	2	0	2	3	4	7	1	19			
Nitriansky	1	0	5	2	3	8	1	20			
Prešovský	3	0	0	2	3	10	1	19			
Trenčiansky	2	0	0	3	3	9	1	18			
Trnavský	1	0	4	2	3	5	1	16			
Žilinský	3	0	0	3	3	9	2	20			
<i>Celkem</i>	<i>15</i>	<i>0</i>	<i>14</i>	<i>22</i>	<i>28</i>	<i>62</i>	<i>9</i>	<i>150</i>			
VOLBY 2012 Kraj	KDH	ESNS	MOST- HÍD	OLaNO	SaS	SDKÚ- DS	SMER- SD	SNS	Celkem		
Banskobystrický	1	0	2	2	1	1	10	0	17		
Bratislavský	2	0	2	3	4	3	8	0	22		
Košický	2	0	2	2	1	2	10	0	19		
Nitriansky	1	0	4	1	1	1	10	0	18		
Prešovský	4	0	0	2	1	1	13	0	21		
Trenčiansky	2	0	0	2	1	1	12	0	18		
Trnavský	1	0	3	2	1	1	7	0	15		
Žilinský	3	0	0	2	1	1	13	0	20		
<i>Celkem</i>	<i>16</i>	<i>0</i>	<i>13</i>	<i>16</i>	<i>11</i>	<i>11</i>	<i>83</i>	<i>0</i>	<i>150</i>		
VOLBY 2016 Kraj	KDH	ESNS	MOST- HÍD	OLaNO	SaS	SDKÚ- DS	# SIEŤ RODINA	SME RODINA	SMER- SD	SNS	Celkem
Banskobystrický	0	2	1	2	2	0	1	1	6	2	17
Bratislavský	0	1	2	3	6	0	2	2	5	2	23
Košický	0	2	2	2	2	0	1	1	6	1	17
Nitriansky	0	2	3	2	2	0	1	1	6	2	19
Prešovský	0	2	1	3	2	0	1	1	8	2	20
Trenčiansky	0	2	0	2	2	0	1	2	7	2	18
Trnavský	0	1	2	2	2	0	1	1	4	1	14
Žilinský	0	2	0	3	3	0	2	2	7	3	22
<i>Celkem</i>	<i>0</i>	<i>14</i>	<i>11</i>	<i>19</i>	<i>21</i>	<i>0</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>49</i>	<i>15</i>	<i>150</i>

Zdroj: vlastní výpočty autora s využitím dat z <http://volby.statistics.sk>